

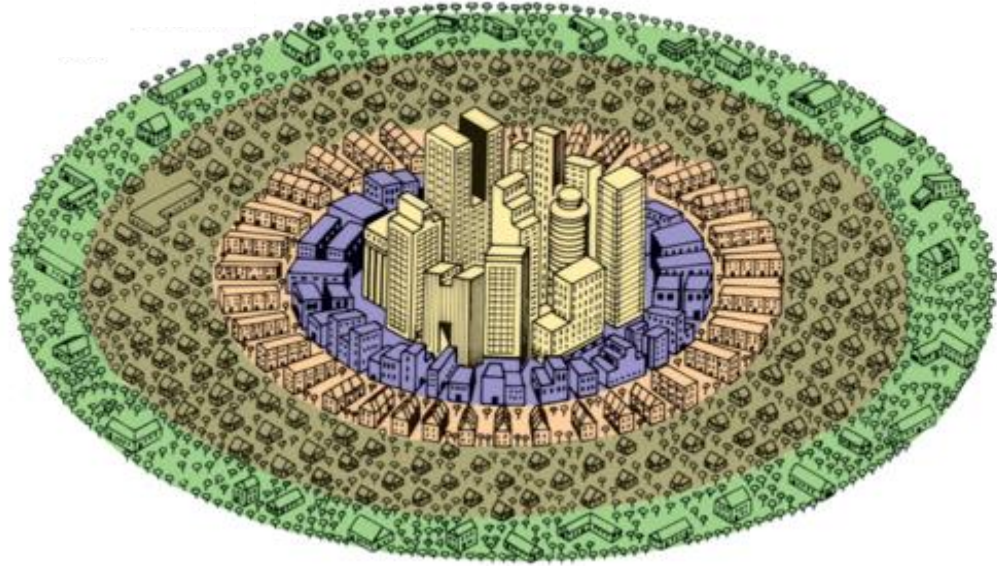
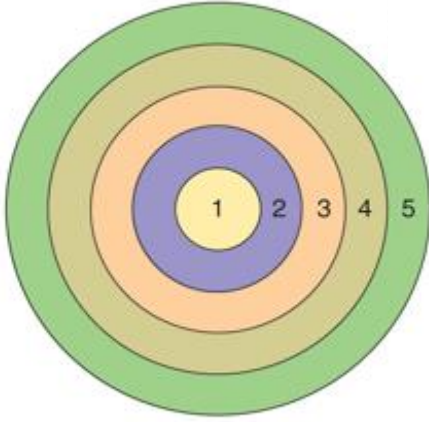
Konu 11 KENTSEL SOSYAL COĞRAFYA

Ertuğrul Murat ÖZGÜR

Ankara Üniversitesi
Coğrafya Bölümü
ozgur@ankara.edu.tr

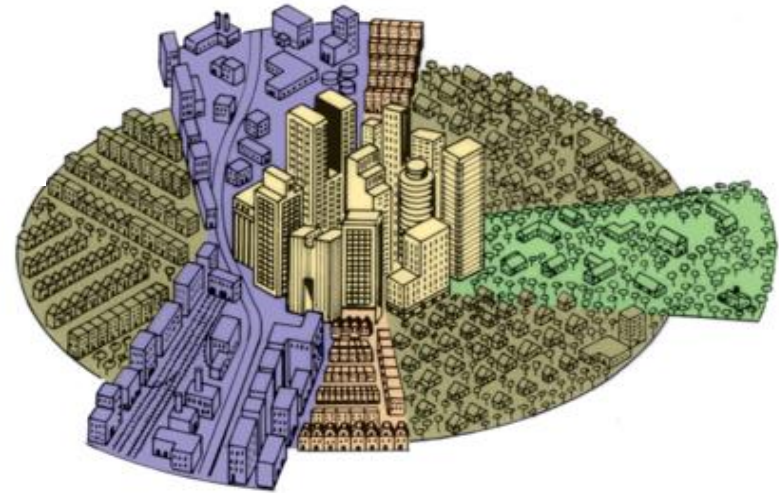
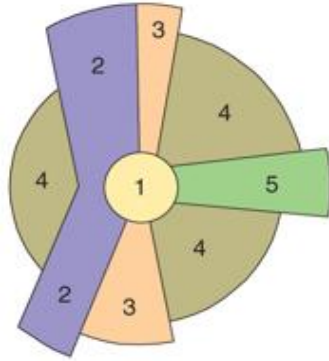

- Kentsel alan kullanımına paralel olarak çeşitli kentsel yapı modelleri geliştirilmiştir. Bu modeller kentin sosyal coğrafyasını da anlamamıza yardımcı olur.
  - 1) Ortak merkezli kuşaklar (Concentric zone)
  - 2) Sektör modeli (Sector)
  - 3) Çok merkezli model (Multiple-nuclei)
  - 4) Çevresel model (Peripheral)

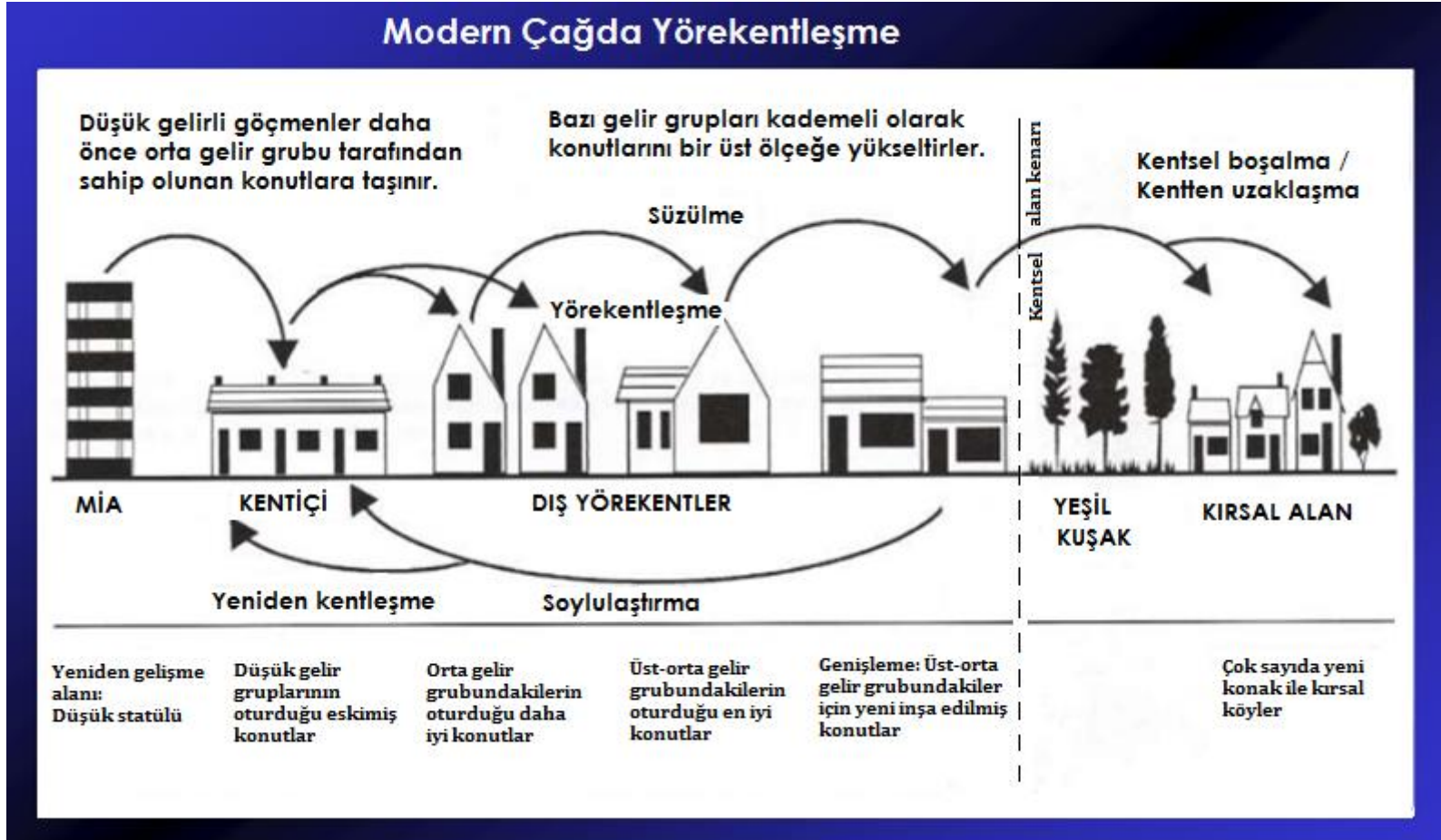
- 1)Merkezi İş Alanı (MİA)
- 2)Geçiş kuşağı (Kötüleşmiş konutlar, fabrikalar, terk edilmiş binalar)
- 3)Çalışan sınıf kuşağı (Tek aileli kiralık apartman daireleri)
- 4)Nitelikli ikametgah kuşağı (Tek aileli, bahçeli-garajlı evler)
- 5)Yöre kent kuşağı

- Kentsel kullanım iç içe geçmiş ve farklı kullanımları temsil eden halkalardan oluşur.
- 20.yüzyıl başındaki sanayi kentlerinin sosyal düzeninin önemli unsurlarını ortaya koyar.
- Kent merkezinde MİA bulunur ve onu bir geçiş kuşağı çevreler ki burada fabrikalar, fiziksel olarak yıpranmış evler ve terk edilmiş binalar yer alır.
- Kentin yıpranmış eski konut bölgesinde genelde bekar erkekler, marjinal gruplar ve azınlıklardan oluşan MİA çalışanları oturur.
- Tek aileli, kiralık apartman dairelerini içeren çalışan sınıf kuşağı, daha nitelikli bahçeli, garajlı evlerden oluşan ikametgah kuşağıyla kuşatılır.
- Kentin dış kesimleri, her gün kente gidiş-geliş yapan ve çoğunlukla ailelerin oturduğu yöre kent alanlarıdır.

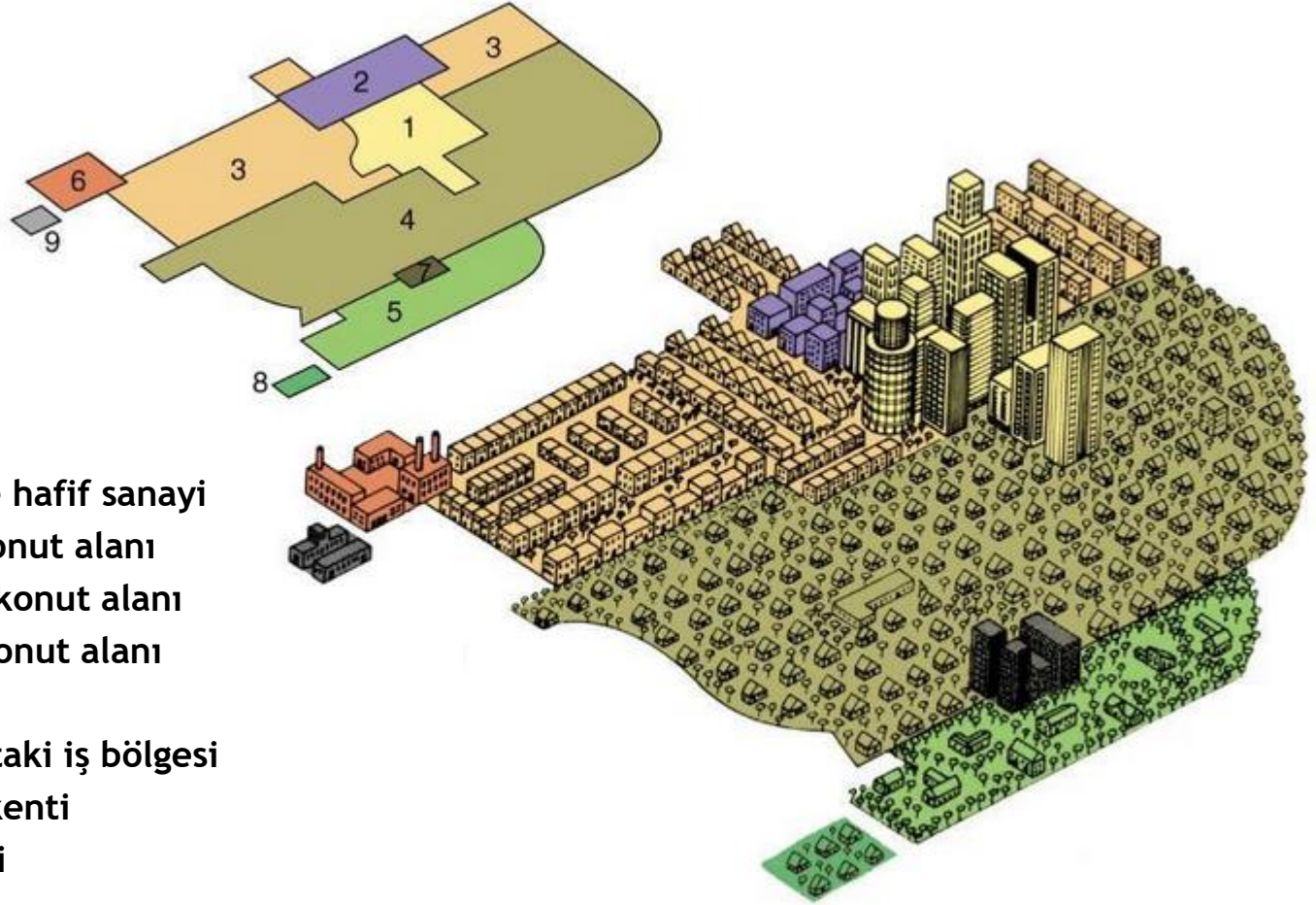

- 1)Merkezi İş Alanı (MİA)
- 2)Taşımacılık ve sanayi sektörü
- 3)Alt gelir grubu konut alanı
- 4)Orta gelir grubu konut alanı
- 5)Üst gelir grubu konut alanı

- Kentin nasıl büyüdüğüne ilişkin gözlemlere dayanır.
- Kent mekânı, sektörler şeklinde kullanılır.
- MİA, kentin en kolay erişilebilen merkezi kısmında yer alır.
- Farklı gelir grubunda ve sosyal tabakalarda bulunan insanlar, kentin farklı ve zıt bölgelerinde (sektörlerinde) oturur.
- Kentin gelişimi, ulaşım hatlarına bağlı olduğundan yayılma işinseldir.
- Kentin farklı kesimleri arasındaki geçişler, gelir artışına bağlıdır.
- Üst gelir grubu zamanla kentin çevresine doğru yeni ikametgâh alanları arar.
- Bu gelişme, kentsel alan kullanımında süzölmeye (filtrasyona) yol açar.

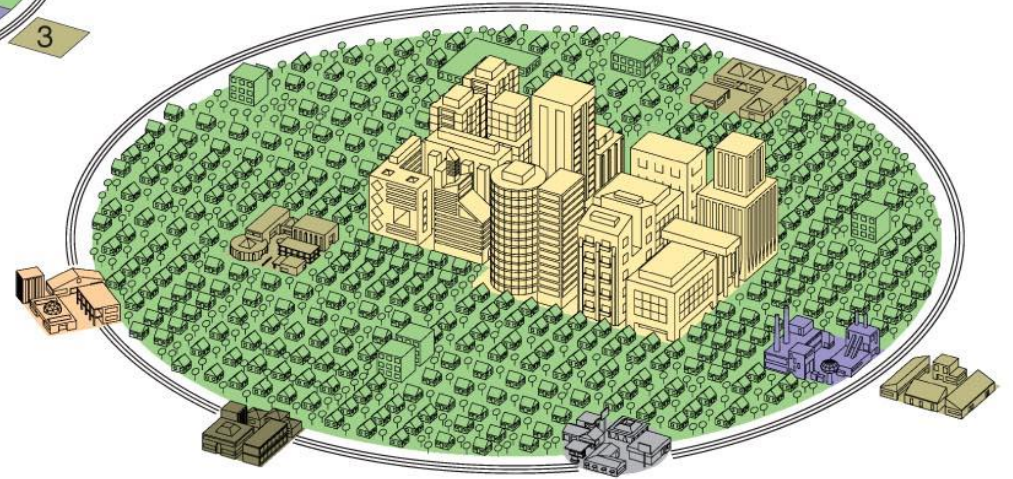
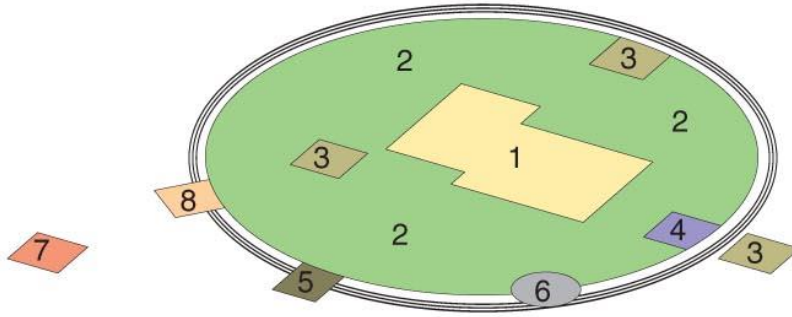

- Teori, tek bir MİA yerine çok sayıda merkezi olan kentsel bir yapıyı savunur.
- Kentler, her biri belirli kullanım bölgesini etkileyen birden çok toplanma noktasından oluşur.
- Çok merkezli modelde düğümler aynı özelliğe sahip olmayabilir.

- 1) MİA
- 2) Toptan ticaret ve hafif sanayi
- 3) Alt gelir grubu konut alanı
- 4) Orta gelir grubu konut alanı
- 5) Üst gelir grubu konut alanı
- 6) Ağır sanayi
- 7) Merkezden uzaktaki iş bölgesi
- 8) İkametgâh yöre kenti
- 9) Sanayi yöre kenti

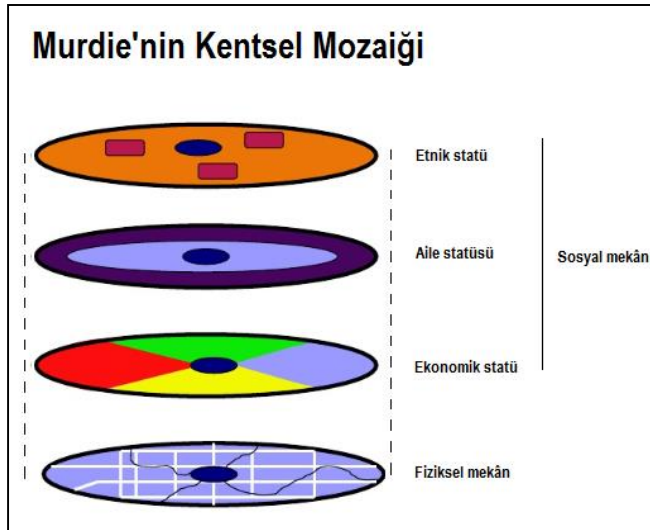
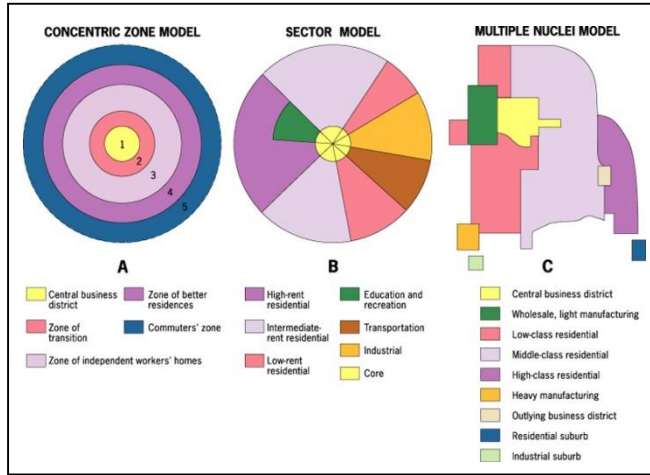

1. Kent merkezi
2. Yöre kent oturma alanı
3. Alış-veriş merkezi
4. Sanayi bölgesi
5. Ofis parkı
6. Hizmet merkezi
7. Havalimanı kompleksi
8. Karma iş ve alış-veriş merkezi

- 20nci yüzyılda yaşanan gelişmeler, kent kullanımlarını ve formlarını da etkiledi.
- Ulaşım teknolojilerindeki gelişmelere ve otomobil sahipliğindeki artışa paralel olarak yöre kentleşme eğilimi arttı.
- Yüksek bloklardan oluşan ve MİA'yı da içeren kent merkezi dışında kentsel kullanımın bu alan dışına yayıldığı bir görünüm ortaya çıktı.
- Ailelerin tercih ettiği yöre kent oturma alanlarının niteliği arttı; eğitilmiş, iyi gelirli profesyoneller de onlara katıldı.
- Yöre kentleşme nitelik değiştirerek iş alanlarının da kentin merkezinden uzakta gelişmesini sağladı.

- Murdie (1969) üç geleneksel kentsel yapı modelini birbirine bağlamıştır. Böylece kentin sosyo-mekânsal yapısını ortaya koymaya çalışır.
- Üç mekânsal yapı paterni, katmanlıdır ve sonuçta bir kentsel mozaik ortaya çıkarmaktadır.

- 1. Sosyo-ekonomik statü faktörü:** Yüksek gelirli ailelerin kentin belirli bir sektöründe yer almasıyla Hoyt'un betimlediğine benzer bir sektörel patern sergiler.
- 2. Aile statüsü faktörü:** Genç bekarların ve yaşlıların kentin merkezindeki küçük ev ve apartmanlarda; ailelerin çocuk yetiştirmek için kentin çevresinde oturduğu Burgess'in Konsantrik Kuşaklar Modeli'ni hatırlatır.
- 3. Etnik-ırksal toplanma faktörü:** Diğer etmenlerle kesişen ve tarihsel toplanmaları yansıtır. Genel hatlarıyla Harris ve Ullman'ın Çok Merkezli Modeline benzediği ileri sürülebilir.

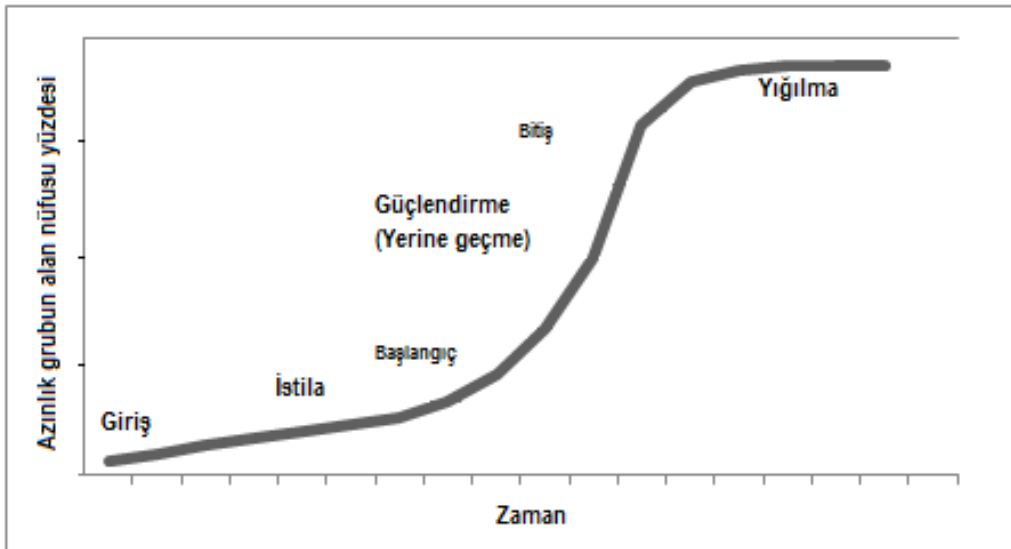
- Başka sosyal olarak kentsel mekânı şekillendiren modeller de vardır.
- Shevky ve Bell'in (1955) sosyal alan modeli bunlardan biridir. Onlara göre, “belirli bir sosyal alan, genellikle aynı yaşam düzeyine, yaşam tarzına ve etnik geçmişe sahip kişileri içermektedir. **Belirli bir tipteki sosyal alanda yaşayan kişilerin başka bir sosyal alan tipinde yaşayanlardan karakteristik özellikleri ve davranışları ile farklılaştıkları varsayılır**”.
- Sosyal alan modeline göre kentsel mekânı üç temel etmen şekillendirir:
  1. Sanayi toplumunda başarı için gerekli olan **gelişmiş iş becerileri**
  2. Yeni talepler ve fırsatlar yaratan **değişik aile yapıları**
  3. İkametgâh hareketliliğinin artışı ve ırk, etnisite gibi demografik kategorilere dayalı olarak **kentsel mekânın yeniden yapılanması**

- Kentsel ikametgah farklılaşması paternleri; sosyo-ekonomik geçmişin, demografik özelliklerin ve kültürün yapısal çerçevesi içinde ortaya çıkar.
- "**Bizim gibi insanlar**" düşüncesiyle sosyal etkileşimde bulunma, bir arada yaşama eğilimini yükseltir.
- Sosyal etkileşim, insanların aynı sosyo-ekonomik köken ve kültürel değerlere bağlı olarak diğer insanlarla benzerliklerini sürdürme çabasıdır.
- Bu benzerliğin kaynağı, yaşam tarzı, yaş, etnisite, hemşerilik gibi unsurlarla birbirine bağımlıdır ve sürekli değişir.
- Sosyal etkileşim, birincil ve ikincil ilişkilere bağlı olarak ayrılır:
- **Birincil ilişkiler**, sadakat ve yükümlülük bağlarına dayalı **akraba ilişkileri** ile eğlence ve ortak ilgi alanlarından kaynaklanan **kişisel arkadaş ilişkileridir**.
- **İkincil ilişkiler**, **birlikte belirli amaçları başarmak isteyen grup üyelerinin ilişkileridir**.
- İkincil ilişkiler, yapısal bazı memnuniyetleri kapsayan **anlamli etkileşim** ve bazı ortak hedeflere ulaşmanın bir aracı olarak **araçsal etkileşim** diye ikiye ayrılır.

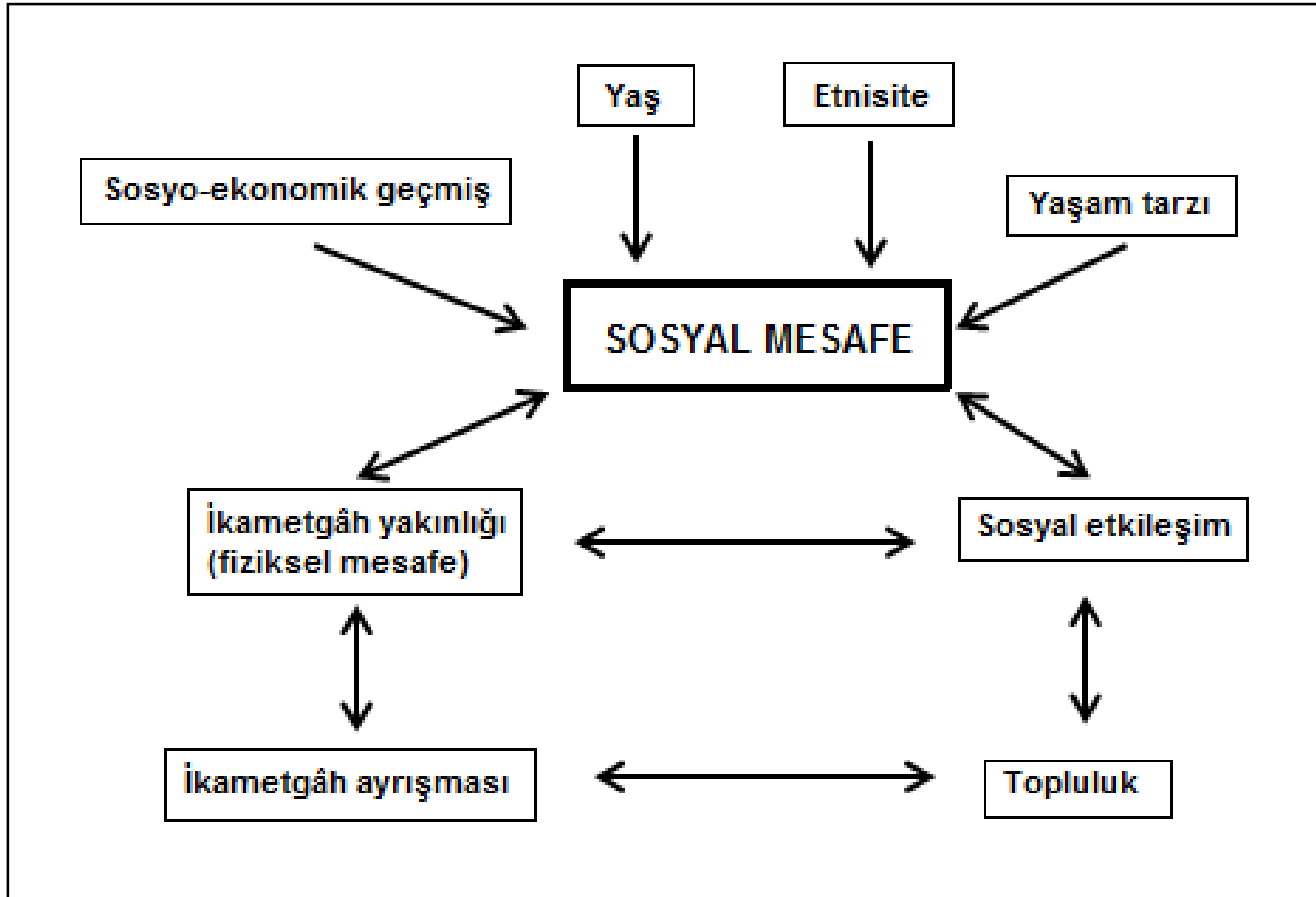
- Kentteki belirli nüfus grupları arasındaki **sosyal etkileşimin derecesi**, insanların diğer gruplara karşı tutumlarına göre kavramsallaştırılmış olan **sosyal mesafenin bir fonksiyonudur.**
- Sosyal mesafe, toplumun farklı grupları arasındaki ilişkisel mesafeyi ifade eder.
- Sosyal sınıf, ırk, etnisite, aynı köken alandan gelme veya cinsellik gibi tüm farklılıkların ve farklı grupların birbirine karışmamasını içerir.
- Aralarındaki sosyal mesafenin giderek arttığı grupları, aile-akraba, arkadaş, komşu, meslektaş, hemşeri, aynı ülke vatandaşı başka bir kentten veya ülkeden gelen kimseler (göçmenler) şeklinde sıralayabiliriz.
- Sosyal mesafenin en aza inmesi, insanlar arasındaki olası fiziksel yakınlığı (ikametgâh yakınlığını) ya da artan ikametgâh yakınlığı, sosyal etkileşim olasılığını artırır.

- Sosyal mesafe,
- Bir gruba dahil olma (Biz)
- Grubun dışında olmaya (Onlar) göre; **normatif sosyal mesafe**
- İki grup arasındaki etkileşimin sıklığı ve yoğunluğuna göre; **etkileşimli sosyal mesafe**
- Bir grubun üyelerinin diğer grup için duyduğu sempatiye göre; **duygusal sosyal mesafe** şeklinde ayrılabilir.
- **Bogardus'un (1933) sosyal mesafe ölçeği** (*Duygusal mesafe yaklaşımı*)
- Evlilik yoluyla yakın akrabalar(puan 1.00)
- Yakın kişisel arkadaşlar (2.00)
- Aynı sokaktaki komşular (3.00)
- Aynı işteki çalışma arkadaşları (4.00)
- Aynı ülkenin vatandaşları (5.00)
- Ülkeyi ziyaret eden kimseler(6.00)
- Başka ülke vatandaşları (7.00)

- Kentsel ekoloji yaklaşımına göre **sosyal mesafe**, bir grubun diğer sosyal bir grup(lar)la az veya çok temas isteğinin ifadesidir.
- Sosyal mesafe ile fiziksel mesafenin ayarlanmasıyla belirli bir yerde toplanma veya diğer gruplardan ayrışma gözlenebilir.
- Ekolojik yaklaşıma göre, istila ve yerine geçme süreciyle oturlan yerde değişim yaşanır.
- İstila ve yerine geçme süreci, bir mahallenin eski sakinlerinin yabancı bir gruba yakın olmaktan rahatsız oldukları için orayı terk etmesi, yeni grubun hızla artması istila sürecini anlatır.

Kaynak: Knox ve McCarthy, 2005: 297

- Seyahatlerin zamansal ve parasal bedeli nedeniyle fiziksel mesafe, sosyal etkileşimi kısıtlar (Johnston,1982).
- **Kalıcı sosyal temaslar**, insanların değerlerini ve yaşam tarzlarını yansıtan **ortak ilgi alanlarına dayanır**:
- Birbirine daha fazla benzeyen insanların ölçütleri, **gelir, meslek ve eğitim geçmiştir**dir.
- Suttles (1972), ikametgâh ayrışmasının sürekliliğini sağlayan başka nedenler de sıralar:
  1. Farklı değerler ve tutumlar nedeniyle sosyal gruplar arasındaki **çatışmanın en aza indirilmesi**
  2. Mekânsal kümelenmeden kaynaklanan **politik düşünce ve baskının maksimize edilmesi**,
  3. Nispeten homojen ikametgâh kümelenmeleriyle mümkün olan **sosyal denetim derecesinin arttırılması** (kolektif oto kontrol ve kendi kendinin polisi olma).

- Suttles'ın ikametgâh ayrışmasına ilişkin yorumu, özünde yaşam alanını koruma, özel kılma düşüncesidir: **Belirli gruplar, yerleştikleri bir alan içinde denetim, hakimiyet veya ayrıcalıklı olma çabası içindedir.**
- Grup üyeliği ve kimlik için bir odak ve sembol olan grubun yaşadığı kent bölgesinin korunması, sosyal etkileşimi düzenleyen bir araç olarak kullanılan mekânın uygunluğuna bağlıdır.
- Bu, endüstri öncesi kentin kalıplaşmış sosyal düzeninden endüstri kentinin rekabete ve sosyal hareketliliğe geçişinin ürünü olarak görülebilir.
- Endüstri öncesi toplumlarda toplumun göreceli istikrarı ve grup üyeliğinin değişmezliği, insanların dış görünüşü ve davranışlarıyla sosyal mesafenin korunmasını mümkün kılmıştır.

- Endüstri kentinin daha hızlı değişen mekânında başka yerlerden yabancıların gelişi sürekli. İnsanlar yerleşmiş ve kendini saklamıştır. Onların bu kargaşada geçmiş ve toplumsal ehliyeti tartışılmamaktadır.
- Güçlü ekonomik rekabet, kentlere yönelmiş insanların çeşitliliğini ve yeni mesleki gruplaşmaların ortaya çıkışının neden olduğu sosyal mesafeye duyarlılığı arttırmıştır.
- Mekânsal düzenleme (grubun yer sahipliği) sosyal mesafeyi oluşturma ve korumanın bir yolu haline almıştır.
- Amerikan kentlerinde sokak çetelerinin egemenlik alanı sınırlarının çizilmesinde, diğer insanlara düşmanca davranan etnik grupların ayrışmasında ve zenginlerin korunaklı oturma yeri adacıklarında bu açıkça görülebilir.
- Modern kentsel sosyal ve ekonomik yaşamın çok değişken olması, artık uç düzeylerdeki yaşam alanını korumayı güçleştirmektedir.

- İnsanların grup normları, tutumları, değerleri, giyim ve konuşma tarzları, davranış standartlarına sahip olduklarından aile, okul ve mahalle seti, tüm sosyalleşme süreçlerinde önemlidir.
- Süreç, yerel bir yakınlaşma doğurur ve sosyal çoğalmayı güçlendirir; kent içindeki ikametgâh alanlarının kaleidoskopuna bir kimlik ve karakter kazandırmaya yardımcı olur.
- İkametgâh ayrışması, toplumun birbiriyle ilişkili, her biri insanların sosyal mesafe algılamasını etkileyen dört boyutuna dayanır:
  1. **Sosyal Statü: Sosyo-Ekonomik Geçmiş**
  2. **Hane halkı Tipi**
  3. **Etnisite (Türkiye’de hemşerilik)**
  4. **Yaşam Tarzı**

- Sosyal statülerin yapı ve dinamikleri, sosyal etkileşim ve ikametgâh ayrışmasıyla birlikte kentsel politikalar ve kentsel değişimin etki alanı içinde merkezi önemdedir.
- Sosyal statü;
- Ampirik düzeyde, **eğitim niteliği, yapılan iş (meslek) ve gelir** açısından yorumlanırken;
- Kavramsal düzeyde, **değerlerin ve kültürün özelliklerini** de içerir.

- **Sınıf yapısı ve sınıf fraksiyonları**
- **Eğitimin kalitesi:** Sınıf yapısının oluşumunda, yapılaştırılmasında ve güçlenmesinde en önemli faktör, eğitim sistemidir.
- İyi eğitim, yüksek ücretli ve statülü işlerde çalışabilme becerileri kazandırır.
- Öte yandan dezavantajlı mahallelerdeki az mali kaynak ayrılmış okullar, düşük gelirlili hanelerin sosyal olarak kendilerini yeniden üretmelerine neden olur.
- **“Davul bile dengi dengine çalar”** (Türk atasözü)
- **Evlilik paterni:** İnsanlar eşit sosyal statüdeki insanlarla evlenme eğilimindedir. Komşular, sosyal eşitliğe sahiptir ve insanlar, aynı mahalleden / kökenden eş bulma eğilimindedir.

- Hane halkı, ikametgâh organizasyonunun temel birimidir ve bu birim, ikametgâh ayrışmasının anlaşılmasında önemlidir.
- Hanelerin oturma yeri gereksinimleri ve tercihlerindeki benzerlikler, mekânsal toplanmaya ve grup içinde etkileşimin artmasına yol açar.
- Hane tiplerindeki değişiklikler önemlidir.
- Batıda çekirdek aile azalırken; tek ebeveynli aile, çocuksuz (veya çocuğa bağımlı olmayan) genç heteroseksüel çiftler, eşcinsel erkek (gey) ve kadın (lezbiyen) çiftler, çocukları evden ayrılmış ebeveynler, boşanmış ve yeniden evlenmiş ebeveynler ile onların önceki evliliklerinden olan çocuklarından oluşan aileler, üniversite öğrencileri gibi üyelerinin arasında cinsel ilişkinin zorunlu olmadığı birlikte yaşayan küçük grupların sayısı artmaktadır.

- Etnisite kavramı, ırk, din, milliyet veya kültür özellikleriyle karakterize edilen bir grubu kapsar.
- Terim geçmişte gerçekleşen veya halen devam eden göç akışlarıyla kente gelen azınlık grupları (hemşeri gruplarını) da anlatır.
- Ayrıcalıklı (baskın-*charter*) grup terimi, çoğunluğu oluşturan topluluğu, kendilerini etnik gruplar içinde ana yapı olarak gören grubu anlatmak için kullanılır.
- Ayrıcalıklı grubun kendisi de etnik bakımdan homojen olmayabilir. Ancak bu grup genellikle belirli ırk, din ve ulusal köken bileşimi bakımından her zaman sayısal olarak üstün olmasa bile kültürel olarak baskındır.
- Azınlık grupların çoğu, ayrıcalıklı gruptan yüksek düzeyde ayrılmıştır.

- Belirli bir grubun diğerlerinden mekânsal olarak ayrılma süreci, ilgili gruba ve bağlama göre ağırlığı değişen bir dizi farklı etmene dayanır (Kaplan ve Woodhouse, 2004). İkametgah ayrışmasına yol açan başlıca etmenler şunlardır :

(1) Açık ayrımcılık ve dışlama

[emlakçiler, mülk sahipleri, yönetimler, vd. tarafından azınlık gruba yapılan ayrımcılık ve dışlama]

(2) Fiziksel zarar tehdidi veya algısı

[milliyet, din/mezhep, etnisite farklılıkları nedeniyle düşmanlığa ve fiziksel zarar görmeye karşı azınlık grup tarafından hissedilen güvenlik/savunma ihtiyacı]

(3) Ev sahibi toplumun tercihleri

[Baskın grubun azınlık gruptan uzak durma isteği, tercihlerle izole etme]

(4) Göçmen/mülteci tercihleri

[grup içi karşılıklı destek, kültürel koruma, direnç/eylem mekanı oluşturma]

(5) Sosyo-ekonomik statü

[sınıf farkı, düşük gelir, işsizlik, yoksulluk]

- İkametgâh ayrışması, sıklıkla sosyal bütünleşmeyi engelleyen olumsuz bir etmen olarak görülür (Bolt vd., 2010).
- Ayrışmaya ilişkin kaygıların iki temel nedeni vardır (Bolt vd., 2008):
  - (1) İkametgâh ayrışmasının yoksullukla ilişkili olduğunda, sosyal eşitsizliği artıracak düşüncesi
  - (2) İkametgâh ayrışmasının göçmen/mültecilerin topluma entegrasyonunu ve katılımını engelleyeceği ve sosyal uyumu tehdit edeceği inancı.
- Mekansal ayrışma paterni ile sosyal bütünleşme süreci arasındaki ilişki, “Bir grup ne kadar fazla ayrılmışsa; o kadar az bütünleşir” şeklinde tanımlanmıştır (Peach, 1996).
- İkametgâh ayrışması yüzünden göçmen grupların, farklı kökenlerden diğer insanlarla etkileşimde bulunmama ve paralel hayatlar yaşama riski taşıması, kaygıların özünü oluşturur (Home Office, 2001).
- İngiltere ve Hollanda gibi ülkelerde, ikametgâh ayrışması, ulusal birliğe yönelik önemli bir tehdit olarak kabul ediliyor (Bolt vd., 2010).

- Azınlıkların kentsel mekanda toplanma eğilimleriyle ilişkili fonksiyonlar şunlardır:
- **Savunma**
- **Destek**
- **Kültürel korunma**
- **Direnç/eylem**
- Etnik ikametgâh ayrışması, bu fonksiyonların grup içi dayanışma ile birleşmesi, sosyo-ekonomik statüye eşlik eden kurumsal ayrımcılık ve yapısal etkilerle birleşmiş baskın grup özelliklerine bağlı olarak farklı biçimde de ifade edilebilir.

- **Savunma fonksiyonları:** Yoğun şekilde toplanılan bir yerin varlığı, belirli bir azınlığın üyelerinin izolasyondan kurtulması ve korunmasızlığının azaltılmasına yardımcı olur.
- Bu fonksiyon, baskın grubun yaygın ve güçlü ayrımcılığı söz konusu olduğunda özellikle önemlidir.
- **Destek fonksiyonları:** Etnik yerleşim adacıkları (anklavlar) yeni göçmenler için kente bir giriş kapısı ve uzun süredir oturanlar için de bir sığınak olarak hizmet verir.
- Azınlığın baskın grubun (ve diğer etnik grupların) düşmanlığından kurtulmasına; güvensizliğinin ve endişelerinin ortadan kaldırılmasına yardım eder. İbadet yerleri gibi etnik kurumların varlığı, pratik ve manevi açıdan önemlidir.
- Etnik grupların çoğu, yerel, enformel yardım ağlarını ve refah organizasyonlarını geliştirebilir.

- **Kültürel korunma fonksiyonları:** Etnik oturma yeri ayrışması, farklı bir kültürel mirası korumaya ve geliştirmeye de yardım eder.
- Alansal kümelenme; beslenme usulleri, gıda hazırlığı, örf ve adetlerin sürdürülmesi, ibadetlere katılıma ilişkin dinsel kurallara uyulması ve dinsel törenler yapılması bakımından önemlidir.
- **Direnç/eylem fonksiyonları:** Etnik mahalle, eylem için bir üs olarak kullanılabilir.
- Farklı bir kültürel ortamın kamuflajı ile görünmez olan, sempati ve sindirilmemenin karışımından kaynaklanan bir suskunlukla korunan etnik grupların yoğunlaştığı yerler, isyancı gruplar ve kentsel çeteler için elverişli bir eylem karargâhına dönüşebilir.

- Etnik ayrışma ve toplanmanın üç ana tipi belirlenebilir:
  1. **Koloniler** (Küçük yabancı topluluğu),
  2. **Anklavlar** (Dışarıya kapalı yerleşim bölgesi)
  3. **Gettolar** (Azınlık mahallesi)
- **Koloniler**, bir kentin belirli bir alanında, göçmen etnik grup için kente giriş kapısı olarak hizmet veren yerler sayesinde doğmuştur. Etnik grup üyelerinin kültürel olarak asimile olmalarına ve mekânsal olarak da dağılmalarına engel olan geçici bir olgudur.
- **Anklavlar**, esasında insanların fonksiyonel nedenlerle bir araya gelmeyi uygun bulmasından dolayı, birkaç nesil boyunca var olan etnik toplanma/yoğunlaşma alanlarıdır.
- **Gettolar**, baskın grubun, konut piyasalarının işleyişi sayesinde kurumsallaşmış yaklaşımlarının ve ayrımcılığının kısıtlamaları nedeniyle birkaç nesil boyunca var olan etnik yoğunlaşma alanlarıdır.

- İnsanlar, benzer yaşam tarzlarının peşinden koşarken; kısmen kendi yaşam tarzlarını gerçekleştirmek kısmen de algılanan sosyal mesafeyi kısaltmak üzere benzer yaşam tarzı tercihleriyle kümelenir.
- Sosyolog Wendell Bell klasik Amerikan yaşam tarzlarını üç stereo tipe göre belirlemiştir:
- **Aileciler-Aileyi önemseyenler** (familists)
- **Kariyeciler-Mesleki başarıyı ön planda tutanlar** (careerists)
- **Tüketiciler** (consumerists)

- ***Aileciler-Aileyi önemseyenler***
- Ev merkezli olan ve çocuklarına zaman ayıran kimselerdir.
- Bu grup başka ailelerini önemseyen kimselerin çoğunlukta olduğu, okullar ve parklara yakın yöre kent mahalleleri gibi oturma alanlarını tercih ederler.
- ***Kariyeciler-Mesleki başarıyı ön planda tutanlar***
- İş yerlerine ve ulaşımın düğüm noktalarına uygun biçimde oturma yeri seçen, prestijli ikametgâh alanlarından hoşlanan kimselerdir.
- ***Tüketiciler***
- Kentin maddi olanakları veya güzelliklerine göre tercih yapan kimselerdir.
- Onlar kulüp, tiyatro, sanat galerisi, restoran gibi yerlerle iç içe şekilde merkezi yerlerde veya sosyal faaliyet bakımından zengin planlı yöre kentlerde bir araya gelme eğilimindedirler.

- Bireyleri ve hane halklarını bu şekilde kategorize etmenin gerçekçi olup olmadığı tartışmaya açıktır.
- İnsanların birçoğu farklı derecelerde ve farklı yaşam döngülerinin değişik evrelerinde bu kategorilerden birine katılabilir.
- Değişen sınıf ve hane halkı yapıları, sosyal değerler ve artan refah, klasik yaşam tarzlarına yeni yaşam biçimlerini dahil edebilir.
- TV ve internet aracılığıyla belli bir yaşam tarzını deneyimleyenlerin sayısı da artabilir.

- 1) Ekonomik fırsatlara yetersiz erişim, sürekli **işgücü piyasası marjinalliği**, ekonomik açıdan yoksulluk/yoksunluk
- 2) Yetersiz kamusal hizmet alımı
[eğitim, sağlık, ulaşım, güvenlik vb. alanlarda]
- 3) Konut piyasalarına erişimin olumsuz yönde etkilenmesi
- 4) Dil öğrenme/geliştirme yetersizliği
[İletişim zorluğu ve toplumla kaynaşma engeli]
- 5) Ev sahibi toplum ve kültürüyle sınırlı temas ve köken toplum yaşam tarzının sürdürülmesi ile **düşük sosyal katılım**, **sosyal marjinalleşme** ve **izolasyon**

- 6) Oluşan *kötü imaj* ve *kalıpyargı* ile göçmen mahallelerinin **damgalanması**, **sefalet üreme alanlarına** dönüşmesi
[*Kendi kendini üreten kehanet*: kötü sağlık ve beslenme, yüksek çocuk ölümlülüğü, suç, şiddet, gruplar arası gerilim ve isyan düzeyleri]
- 7) Damgalanmış göçmen ikametgah alanlarının burada yaşamayanlar arasında **empati eksikliğine**, **hoşgörüsüzlüğe** ve **korkuya** yol açması
- 8) Yaşam koşullarının gerilemesi ile ortaya çıkan **yerel yoksulluk kültürünün** göçmenlerin sosyal ve mesleki hareketlilik fırsatlarını engelleyen tutumlar, davranışlar ve değerler yaratması
- 9) Etnik/ırksal meselelere yoğunlaşan politik hareketlenme, diğer nüfus gruplarıyla düşük koalisyon kurma düzeyi

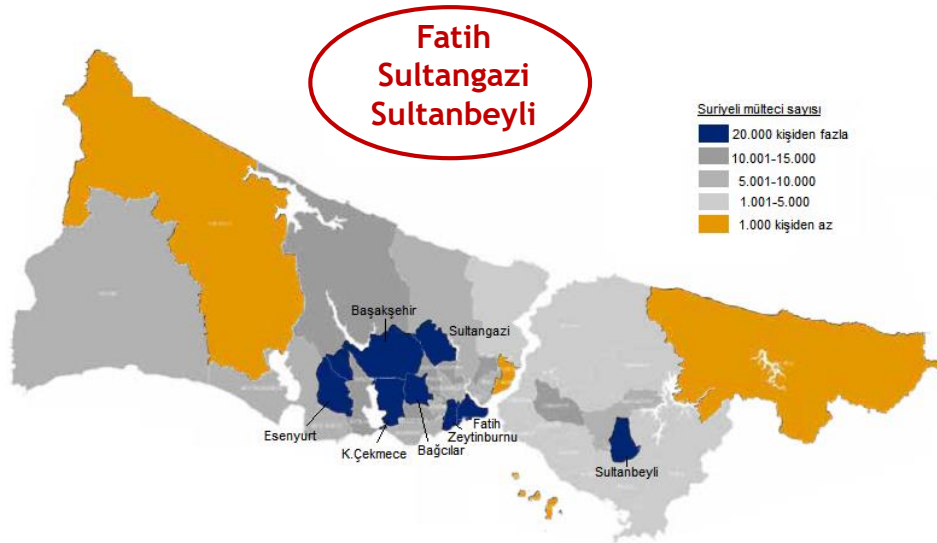
- 1) Grup içi destek ve yardımlaşma ağlarının oluşması ve gelişmesi
- 2) Azınlık grubun(göçmen) kültürünün korunması ve sürdürülmesi
- 3) Göçmen mahallelerinin sakinlerine güvenlik/fiziksel koruma sağlaması
- 4) Göçmen girişimleri için korunaklı nişler sunması

[**Etnik anklav ekonomisi**: yüksek rekabet kapasiteli, *içe yönelimli işletmeler*; grup içinden esnek/sadık işgücü temini; grup üyesi geniş müşteri kitlesi; grup üyelerine mesleki bilgi ve deneyim aktarımı, topluluk kohezyonunun yükselmesi]

- 5) Vatandaşlık söz konusu olduğunda; ulusal ve yerel politik arenada gruba seçmen temsil gücü sağlaması

Türkiye Kentlerinde Göçmen İkametgah Ayırışmasının İzleri

- Göçmenler/mülteciler makro ölçekte Türkiye'nin sınır ve büyük kentlerinde kümelenirken mikro ölçekte, toplandıkları kentlerin içinde, belirli semt veya mahallelerde eşit olmayan coğrafi dağılım paterni ve sosyo-mekânsal ayırışma/toplanma eğilimi gösteriyor.

Kaynak: Erdoğan, 2017: 34

Milliyet

İstanbul'daki 'Küçük Suriye'

Aksaray

- İstanbul'da **Fatih** ilçesinde yaşayan Suriyeli nüfus, Akşemsettin, Aksaray, Ali Kuşçu ve Molla Gürani mahallelerinde kümelenmeler yaratmıştır. Akşemsettin Caddesi, "**Suriye Caddesi**" olarak da adlandırılıyor.
- İstanbul **Sultangazi** ilçesinde yaşayan Suriyeliler, Zübeydehanım ve İsmetpaşa mahallelerinde güçlü grup içi ilişki sergileyerek kümelenmiştir (Kavas vd., 2019).

Ankara, İzmir ve Bursa

Hürriyet

8 bin nüfuslu mahallenin üçte ikisi Suriyeli

DHA

29.01.2019 - 12:55 | Son Güncelleme: 29.01.2019 - 13:01

Hatuk KARAASLAN/ANKARA, (DHA)- ANKARA'nın Altındağ ilçesindeki Önder Mahallesi'nde 8 bin nüfusun yaklaşık üçte ikisini Suriyeliler oluşturuyor.

- Ankara'da yerleşik nüfusun önemli bir bölümünü Suriyelilerin oluşturduğu **Altındağ** ilçesi **Siteler** semtindeki **Önder** ve **Ulubey** mahalleleri, mültecilerin yoğun olarak yaşadığı ve kendi kültürlerini yansıttığı bir anklav haline gelmiştir.

EGEHABER

Otel, lokanta, taksiciler, dövi büroları, hatta kuaförler bile Arapça hizmet vermeye başladı.

İzmir'in merkezi Arap kasabasına döndü

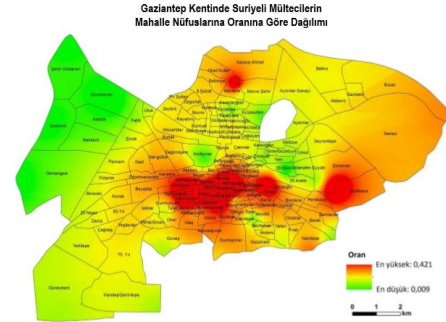
- İzmir'de Suriyeli mültecilerin 2/3'ü **Konak**, **Karabağlar** ve **Bornova** ilçelerinde toplanmıştır. **Basmane** (Konak) = Kente giriş kapısı, **Zeytinlik Mahallesi** bir konsantrasyon alanı durumundadır.

- Bursa'da Suriyeli mülteciler, **Osmangazi** ilçesinde "**Küçük Şam**" diye anılan **Çarşamba** semtinde, **Altıparmak**, **İntizam**, **Hocahasan** mahallelerinde toplanmıştır.

- Adana'da Suriyeli mülteciler **Seyhan** ilçesinin Mirzaçelebi mahallesinde yoğunlaşmıştır ve burası "**Küçük Halep**" olarak anılmaya başlanmıştır.

Gaziantep

Ekspress Gaziantep
03 Eylül, 2019, Salı 17:32

Eski mahalleler Suriyelilere teslim...

- Gaziantep'te Suriyeliler, kent merkezinde **Şahinbey** ilçesi sınırları içinde kalan **Bey, Tıslaki, Eyüboğlu, Alaybey, İsmetpaşa, Yukarıbayır, İncilikaya** mahallelerinde yoğunlaşıyor (Sönmez, 2016).

HABER **ASİ**

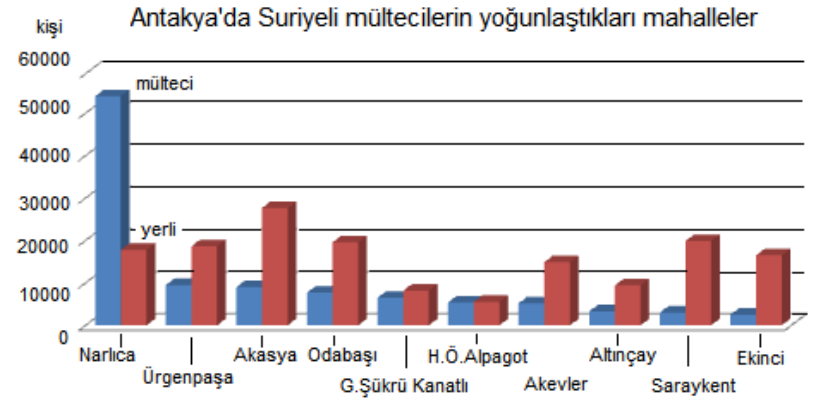
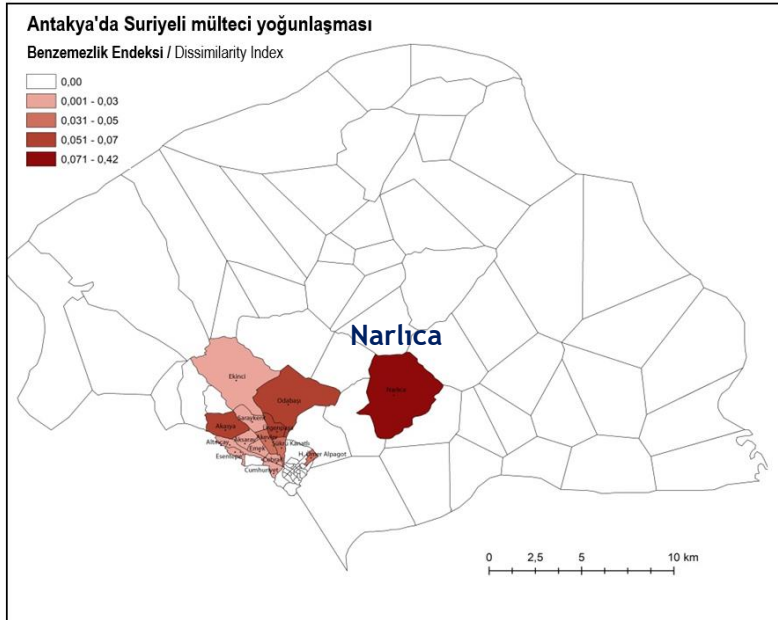

- Samsun'da Suriyeli mülteciler **İlkadım** ilçesinde **Hürriyet** mahallesinde kümeleniyor. Bu mahallede bir **istila-yerine geçme** (invasion-succession) süreci yaşanıyor.

Samsun'da 30 bini aşkın mülteci, kent merkezinde kendilerine ait iş yeri açmaya başladı. Suriyeli nüfustan rahatsız olan vatandaşlar, evlerini terk ederken, bazı esnaf da iş yerlerini başka bölgelere taşıdı.

- Antakya'da Suriyeli mülteciler, eski kent merkezine yakın Ürgenpaşa, Akasya, Odabaşı, General Şükrü Kanatlı, Hacı Ömer Alpagot, Akevler, Altınçay, Saraykent ve Ekinci mahallelerinde, ama özellikle Narlıca'da toplanmıştır.
- Narlıca'da Suriyeli nüfus, yerli nüfusun 3 katına ulaşmıştır.

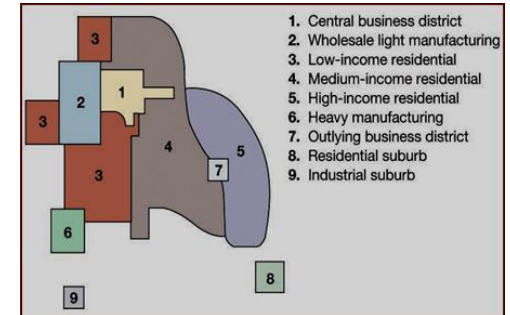
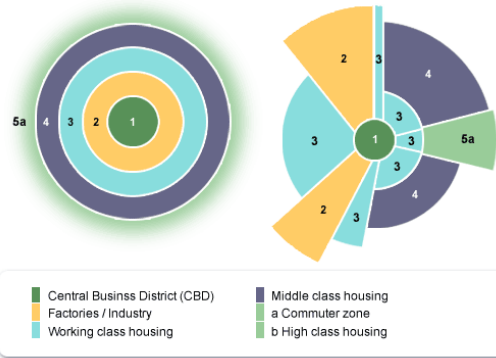
Deniz Cengiz'in "Antakya'daki Suriyeli Mültecilerin Mekânsal Toplanması/Ayrışması: Örüntüler, Süreçler ve Sonuçlar" başlıklı devam eden doktora tezinden alınmıştır.

- Günümüzde küreselleşme dinamikleri kentsel sosyal mekanı da etkilemektedir.
- Küreselleşmenin kentlerinde, özellikle metropollerde, şu kavramlarla sıklıkla karşılaşılır:
- İkametgah farklılaşması/ayrışması (residential differentiation / segregation)
- İkili yapıdaki veya bölünmüş kent (dual city or divided city)
- Sosyal kutuplaşma (social polarization)
- Mekânsal kutuplaşma (spatial polarization)
- Soylulaştırma (gentrification)
- Kuşatılmış dışa kapalı yerleşim bölgesi (enclave)
- Getto (ghetto)
- Uç kent/kenar kent (kent dışındaki yapılaşmış alanlar) (edge city)

- 1) Gettolar
- 2) Çöküntü alanları
- 3) Yeni kentsel mekânlar
- 4) Klonlanmış mekânlar
- 5) Soylulaştırılmış alanlar
- 6) Yeniden canlandırılan alanlar
- 7) Korunaklı adacıklar

Sanayileşmenin Kenti

Kutuplaşma: Gelir veya refah dağılımında, üst veya alt katmanların orta katmandan daha hızlı büyümesi, onu sıkıştırması ve nüfusun iki uç kısmı arasındaki sosyal farkların keskinleşmesi olarak tanımlanır (Castells, 2000). Üç tip kutuplaşmadan söz edilebilir:

- 1. Ekonomik kutuplaşma:** Yeni faaliyet alanları, az sayıda yüksek ücretli nitelikli işgücünü ve çok sayıda niteliksiz/düşük nitelikli işçiyi kapsayan kutuplaşmış bir gelir dağılımını egemen kılmıştır.
- 2. Sosyal kutuplaşma:** Gelişmeler nitelikli işgücüne talebin artmasına, niteliksiz olanlara talebin ise azalmasına yol açar. İşsizliğin, kentsel yoksulluğun ve yoksunluğun artması kentsel mekânda sosyal ayrışmayla eş anlamlıdır.
- 3. Mekânsal kutuplaşma:** Gelir ve eğitim düzeyi düşük, ama kalabalık sınıfın bilgi teknolojileriyle arasındaki mesafenin artmasıyla, kutuplaşmanın toplumsal boyutu derinleşir. Kutuplaşmış toplum, devlet müdahalesinin zayıf olduğu yerlerde, mekânsal parçalanma ve ayrı mekânsal birimlerde yaşamaya yol açar.

Gecekondu veya varoş tabir edilen yerler ile korunaklı siteler veya lüks rezidanslar, bu kutuplaşmayı, hatta sosyo-mekânsal ayrışmayı temsil eder.

- **Gettolar**, kültürel, sosyal ve ekonomik dayanışmadan gelen güçlerini kaybetmiş, zorunlu ekonomik koşulların bir arada tuttuğu insanlara ait bir alandır.
- Toplumdan dışlanmış gettolar, tüm formel ve enformel ilişki ağlarının, iş ve konut piyasalarının dışında kalmış yeni kentsel yoksullar, toplum yaşantısından kopmuş ve içine kapalı bir yaşam evreni oluşturmuştur.
- Yoksulluk içinde yaşayan yüksek oranda etnik azınlıklar, kadın ve çocuklar, evsizler, kalabalık odalarda kalan bekârlar, sokak satıcıları ve dilenciler, yeni kentsel yoksulluğun belirtileridir.

- Kentlerin merkezlerindeki yapıların eskimesi ve bazı kentsel fonksiyonların merkezden kaçışı, sermaye yatırımlarının kentin başka yerlerine veya başka kentlere yönelişiyle çöküntü alanları ortaya çıkmıştır.
- **Örnek: Balat ve Tarlabası, İstanbul**

- Gökdelenler, büyük iş merkezleri gibi kapitalist ilişkilerin yoğunlaştığı yeni kentsel mekânlar, kentin birçok yerinin toplumsal işlevini yitirmesine, endüstrisizleşmesine, desantralizasyona ve işsizliğe neden olmaktadır.

- Kentler bu mekânlar sayesinde dünyanın başka bir köşesindeki kent parçaları ile aynılaşmaktadır.
- **Örnek: Levent ve Ataşehir (İstanbul)**

- Post-modernizmin mimarideki yansıması kes-yapıştır mantığı, artık kentleri şekillendirmektedir. Alış-veriş merkezleri, temalı parklar, ulaşım projeleri bu türden mekanlara örnek oluşturmaktadır.
- AVM'ler “her yerde olma duygusu” veren klonlanmış mekânlar halini almıştır. Sadece iç kısımları değil, bir bütün olarak bu mekânlar, bize nerede olduğumuzu unutturacak kadar birbirine benzemektedir.
- AVM'lerin yaygınlaşması kent merkezindeki çarşının güç kaybetmesine yol açmaktadır.
- Küreselleşmenin etkilerinin gözlendiği kentler, gittikçe birbirlerine benzerken; aralarındaki farklar sadece geçmişlerinden kaynaklanmaktadır.

- Eğlence sektörü, küreselleşmeyle birlikte modern dünyanın verimlilik ve kar elde etmede en etkili sektörlerinden biri haline gelmiştir.
- Bu bağlamda temalı parklar, günümüz kentlerinde tüketim mekanları olarak yaygınlaşmaktadır.

- Kentlerde bazı yıpranmış, eski işlevini yitirmiş bölümler, neoliberal politikalarla yeniden canlandırılmaktadır.
- Bu bir bakıma endüstrisizleşmeyle kullanım dışı kalan alanların küresel sermayeye ve küresel kültüre pazarlanma sürecidir.
- Eski Silahtarağa Elektrik Santrali, Tophane-i Amire, İstanbul Modern gibi, İstanbul'daki bazı eski sanayi kuruluşu veya deponun yeni işlevlerle canlandırılması bu konuya örnek verilebilir.
- Almanya'nın şimdilerde geleceğini hizmet sektörü üzerine kurmaya çalışan ünlü Ruhr sanayi bölgesinin yeni kimliği, küresel iş ve kültür merkezi olmaya yöneliktir.

İstanbulModern ve Tophane-i Amire, İstanbul

Eski Sanayi Alanlarının Dönüştürülmesi: Silahtarağa Termik Santrali ve İBÜ, İstanbul

- Soylulaştırma, kent merkezine yeniden ilgi duyulması ve bunun üst ve orta sınıfın konut tercihine yansımaları sonucu kent merkezinin yenilenmesidir.
- Soylulaştırma, kentsel konut piyasalarındaki konut değeri döngüsüyle ilgilidir. Soylulaştırılan alanlar, sermayenin kent merkezini hedef alması ve fiyatların yükselmesiyle eski semt sakinlerinin oturdukları yerleri terk etmeye zorlayan ve yerlerine 1980'lerin neo-liberal politikalarıyla yeşeren orta sınıfın gelmesiyle kendini gösteren bir sürecin ürünüdür.
- Süreç, genellikle eşcinseller ve sanatçılardan oluşan kentsel öncülerin kentin eski mahallelerindeki mimari değeri olan evleri satın alarak yenilemesi ve mülk değerini arttırmasını içerir. Yenileme çalışmalarıyla bu mekânlar, fiziksel olduğu kadar mekânla bütünleşmiş insanların terk edilmesiyle sosyo-kültürel özelliklerini de yitirir.
- Konut fiyatları hızla yükselmesiyle eski oturanların terk ettiği mahallede demografik bir dönüşüm yaşanır ve kentsel öncülerin ardından yuppiler ve çocuksuz çiftler bu bölgeye taşınır.

Cihangir / İstanbul

Kuzguncuk ve Nişantaşı, İstanbul

- Etrafı çevrili, korunan ve yalıtılmış üst gelir grubunun oturma alanlarıdır. Kent merkezinde yer almışsa ofis ve ticari kullanımlarla bir arada yer alırlar.
- Yüksek gelir ve güce sahip olan kale sakinleri, çoğunlukla yeni bilgi ekonomisinin büyüyen sektörlerinde üst düzey yönetici ve profesyonellerden veya mirasa konmuş kişilerden oluşmaktadır.
- Kent merkezine yakın oturmaya istemelerine rağmen, bu kişiler kent yaşamının çeşitli tehlikelerinden endişe etmektedir. Bu nedenle de oturma alanları yüksek duvarlarla çevrelenmiştir ve silahlı güvenlik görevlileri tarafından korunmaktadır. Kaleler hem refah artışını hem de sosyal yalıtım için artan servet sahibi olma isteğini yansıtmaktadır.
- Korunma ve ayrıcalıklı yaşam bu mekânların ortak özelliğini oluşturmaktadır.
- İstanbul örneğinde deprem korkusu ve yükselen toplumsal gerilim nedeniyle kentin kuzey kesimlerinde müstakil veya az katlı yapılaşma ve kent içinde (Boğaz örneğinde olduğu gibi) yükselen duvarlar korunaklı adacıkların korunma işlevini anlatmaktadır.
- Ayrıcalıklı yaşam (mekânsal ayrıcalık) ise; sosyal ve mekânsal birliğe karşılık gelen bir sosyal statü paylaşımı (zengin gettosu oluşumu) ve donanımlı bir konut yerleşim alanıyla temsil edilmektedir.

Alkent 2000, İstanbul

Beykoz Konakları, İstanbul

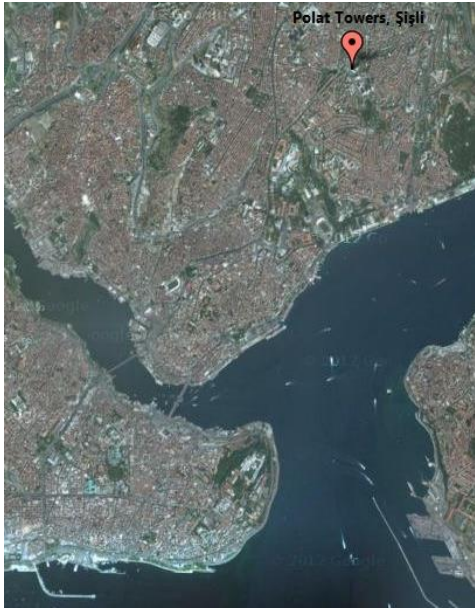
Altınoran, Ankara

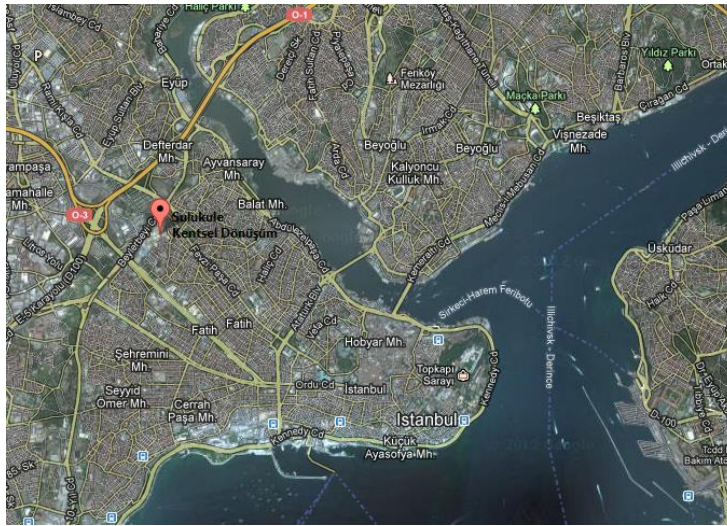
Kale Yerleşimi (Citadel): Battery City, New York ve Park Oran, Ankara

Kat mülkiyetli apartman: Polat Towers-Şişli

Kentsel Dönüşüm: Sulukule-Fatih

Asmalimescit, Beyoğlu

New York Manhattan, Little Italy

